

Een onderzoek in drie delen

Op 7 mei presenteerde de heer Deetman zijn onderzoeksvoorstel naar seksueel misbruik in de Kerk waar de bisschoppen en oversten van religieuzen hem om hadden gevraagd. De oud-Kamervoorzitter kwam met een voorstel bestaande uit drie onderdelen: een empirisch onderzoek, een sociologisch/historisch onderzoek en conclusies betreffende hulp aan de slachtoffers.

Op 9 maart besloten de Nederlandse Bisschoppenconferentie en de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) tot een onafhankelijk onderzoek naar de feiten en omstandigheden van seksueel misbruik van minderjarigen die werden toevertrouwd aan de verantwoordelijkheid van instellingen en parochies binnen de rk Kerk. Aan drs. Wim Deetman werd een onafhankelijk advies gevraagd over de onderzoeksvragen. Daarbij werd ook verzocht om bij het onderzoek de te verlenen zorg aan de slachtoffers van seksueel misbruik te betrekken. Op 11 mei presenteerde de heer Deetman zijn voorstel. Het bestaat uit drie onderdelen: een empirisch onderzoek, een sociologisch/historisch onderzoek en hulp aan de slachtoffers. De onderdelen 1 en 2 hebben een wetenschappelijke insteek met als doel een beeld te verkrijgen van de “aard, omvang en schaal van het misbruik in de periode van 1945 tot heden”. Onderdeel 3 gaat in op de rol en verantwoordelijkheden van de Kerk tegenover de slachtoffers.

Deetman constateert dat de kwestie van seksueel misbruik door geestelijken en religieuzen in rooms-katholieke kring een “ongeschreven geschiedenis” is. Daardoor kunnen zich complicaties voordoen. “Relevante archieven bevinden zich niet alleen in Nederland, maar ook daarbuiten, meer specifiek in Rome en elders ter wereld in generalaten van congregaties en orden die in Nederland actief zijn of zijn geweest. Verder moet er rekening mee worden gehouden dat het voor het onderzoek relevante bronnenmateriaal niet of slecht geordend is en daardoor moeilijk toegankelijk is. Voorts is nu niet bekend welke dossiers er zouden moeten zijn of geweest zijn, maar inmiddels zijn verdwenen of vernietigd.” Deetman concludeert dan ook dat “een onbegrensde toegang tot de relevante archieven wenselijk is, ook in dossiers die als privacygevoelig gelden, hetzij omdat er nog levende personen in voorkomen, hetzij omdat het persoonlijke dossiers betreft. Volledige medewerking van alle

Drs. Deetman tijdens de persconferentie van 7 mei (foto: RKK)

bevoegde instanties is daarvoor vereist.” Belangrijk voor het onderzoek is een helder beeld te hebben van het begrip ‘seksueel misbruik van minderjarigen’. Het omvat niet alleen het seksueel binnendringen in het lichaam, maar ook bijvoorbeeld het plegen van ontuchtige handelingen. Verder merkt Deetman op dat niet voorbij gegaan kan worden aan het feit dat de normen en de strafmaat betreffende seksueel misbruik in de afgelopen decennia aan veranderingen onderhevig zijn geweest. Het onderzoek richt zich primair op het seksueel misbruik van minderjarigen. De invulling van het begrip ‘minderjarig’ als categorie zal steeds plaats vinden met inachtneming van de historische begripsbepalingen. Tot 1988 was iemand onder de 21 jaar minderjarig.

Empirisch onderzoek

Als eerste onderdeel van het onderzoek wil de commissie een wetenschappelijk onderbouwde schatting van het aantal incidenten van seksueel misbruik. Slachtoffers hebben er recht op te weten wat er is gebeurd en hoe dit kon gebeuren. De commissie wil antwoorden vinden op de vraag of het gaat om een topje van de ijsberg met een niet zichtbare en veel bredere doorwerking binnen de Kerk, of om een naar tijd, plaats, instelling gedifferentieerde situatie, dan wel alleen om een reeks van individuele misdrijven. “Een helder antwoord op deze vragen helpt de slachtoffers, de verantwoordelijke bestuurders die maatregelen wensen te nemen, maar ook degenen die in het geheel geen blaam treft te vrijwaren van beschuldigingen.”

De data voor dit empirisch onderzoeksdeel hoopt de commissie “snel of redelijk snel” uit vier bronnen te verkrijgen: Hulp & Recht, bij Deetman zelf binnengekomen reacties, de bij de media binnengekomen meldingen en archiefonderzoek. Ook hoopt de commissie gegevens te verkrijgen van de daders zelf. Een “zorgvuldig voorbereide oproep” kan daders mogelijk bewegen om

Onderzoeksvragen

In zijn voorstel formuleert Deetman de volgende onderzoeksvragen:

1. Welke zijn de gegevens en omstandigheden van seksueel misbruik van minderjarigen die aan de zorg van de RK Kerkprovincie werden toevertrouwd in de periode van 1945 tot heden?
2. Gaat het om een structureel probleem, een gedifferentieerde situatie naar tijd, plaats en instelling, of om een verzameling van unieke individuele misdrijven en misdragingen?
3. Was/is er sprake van een ‘culture of silence’ rondom seksueel misbruik van minderjarigen in de Kerkprovincie?
4. Bestaat er een verband, en zo ja welk, tussen de verplichting tot seksuele onthouding, besloten in het celibaat (priesters en mannelijke priesterreligieuzen) en de gelofte tot zuiverheid of kuisheid (voor mannelijke en vrouwelijke religieuzen) enerzijds en anderzijds het geconstateerde seksueel misbruik van minderjarigen?
5. Zijn er mogelijk ook andere oorzaken? Wat is er te zeggen over de gelegenheden tot misbruik, risico op ontdekking en sancties die verbonden zijn met de pastorale context en de context van instellingen voor opvoeding en onderwijs, waarbij met name ook de interne organisatie en de effecten van 24-uurs ‘gesloten instellingen’ als internaten aan de orde zullen komen.
6. Welke juridische en beleidsmatige kaders, zowel naar Nederlands recht als kerkrechtelijk, zijn van toepassing op deze kwestie en welke ontwikkelingen hebben hierin plaats gevonden?

Met het oog op de slachtoffers:

7. Hoe zijn de bestuurlijk verantwoordelijken omgegaan met hun verantwoordelijkheden voor minderjarige slachtoffers? Welke maatregelen namen zij met betrekking tot de beschuldigten?
8. Is de procedure van Hulp & Recht adequaat en hoe heeft zij tot nu toe gefunctioneerd?
9. Waarmee zijn de slachtoffers van het misbruik op dit moment het meest geholpen? Welke rol en verantwoordelijkheden liggen er hier voor de R.K. Kerkprovincie?
10. Welke lessen kunnen getrokken worden? Welke (preventieve) maatregelen moeten er genomen worden om herhaling te voorkomen?

Foto: RKK

“tegen de achtergrond van hun kerkelijke traditie en vanuit een persoonlijke behoefte om in het reine te komen met zichzelf en hun omgeving” hun daden te bekennen. Voor het doen van betrouwbare uitspraken dient inzicht verkregen te worden in het aantal slachtoffers per dader, en het aantal vermoedelijke daders en vermoedelijke slachtoffers. Deze uitkomsten zullen gerelateerd worden aan de totale omvang van de populaties van minderjarigen (op scholen, internaten, jongerengroepen, misdienaars, etc.) waartoe de slachtoffers behoren of behoorde. Naar analogie geldt hetzelfde voor de daders. Dan worden vergelijkingen mogelijk met elders uit eerder onderzoek verkregen gegevens.

Sociologisch/historisch onderzoek

Het tweede deel van het wetenschappelijke onderzoek zal zich centreren rond de vraag hoe misbruiktoestanden zich zo hebben kunnen ontwikkelen. Daartoe wil de commissie inzicht krijgen in de brede maatschappelijke en kerkelijke context: in wat voor maatschappij konden deze gebeurtenissen plaats vinden en welke rol speelden kerkelijke instellingen in het dagelijks leven van hen die deel uit maakten van die gemeenschap?

Drie zaken verdienen in dat verband nader onderzoek, aldus Deetman. Allereerst de ‘culture of silence’: hoe kan het dat, indien mensen er vanaf wisten, het toch stil bleef? “Het gaat er nu niet om dat die zwijgcultuur goed-gepraat wordt – aldus het rapport – maar om nauwkeurig

te kijken naar de oorzaken en voorwaarden die deze cultuur mogelijk maakten en om daaruit lessen te trekken voor de toekomst.”

Ten tweede zal onderzoek gedaan moeten worden naar de relatie tussen seksueel misbruik en het celibaat. “Het is van belang dat het onderzoek zich rekenschap geeft van mogelijke verschillen tussen de formele definitie en interpretaties die daaraan in de loop van de tijd werden gegeven en door wie.”

Ten derde wil Deetman onderzoek naar de vraag hoe organisaties en hun bestuurders – in het bijzonder rectoren, hoge oversten van religieuze instituten en bisschoppen – zijn omgegaan met hun verantwoordelijkheden voor minderjarigen en hoe men optrad in geval van ontdekking van seksueel misbruik van minderjarigen. Welke maatregelen nam men? Wordt er aangifte gedaan bij de politie?

Hulp aan de slachtoffers

Hoewel geen deel van het wetenschappelijk onderzoek als zodanig, kunnen vragen van hulp aan de slachtoffers niet los van het onderzoek worden gezien. De commissie wil al binnen enkele maanden na aanvang van de werkzaamheden met een advies komen over de begeleiding van en hulp aan slachtoffers, waarbij de procedure en het functioneren van de instelling Hulp & Recht bijzondere aandacht verdient.

“Een deel van de slachtoffers meldt dat hun zaak ernstig was, maar is verwerkt. Het feit dat het misbruik is verwerkt, maakt de ernst ervan echter niet minder. Een deel van de slachtoffers zegt dat de schade groeit; sommigen geven aan dat dit een blijvende frustrerende invloed heeft gehad op hun leven. Een aantal heeft behoefte aan een pastoraal gesprek; of om de feiten en omstandigheden te vertellen; of om met de toenmalig verantwoordelijken te spreken. In alle gevallen is de vraag welke hulp concreet gewenst is. Welke mogelijkheden liggen er om deze hulp tot stand te brengen of te faciliteren? Waar zijn de slachtoffers echt mee geholpen?” Om nieuwe gevallen van misbruik in de toekomst te voorkomen zal de commissie in haar conclusies aangeven welke kwetsbare plekken er in de structuren aanwezig zijn, samenhangend met de verantwoordelijk-

heden, werkvelden en het te voeren personeels- en vrijwilligersbeleid.

Tijdslijn, kosten en verplichtingen

Deetman schetst ook de tijdslijn die hem voor ogen staat:

- 12 weken voorbereidingstijd van het wetenschappelijk onderzoek en in diezelfde tijd advisering over hulp aan slachtoffers en doorlichting Hulp & Recht.
- 1 jaar zuivere onderzoekstijd
- 12 weken voor uitloop en afronding.

Hooguit éénmaal te verlengen met zes maanden, indien dit om dringende redenen noodzakelijk blijkt.

Verder is in het rapport de afspraak opgenomen dat de voorzitter van de onderzoekscommissie voor een begroting zorgt en voor de bewaking daarvan. De kosten worden gedragen door de Bisschoppenconferentie en de Conferentie Nederlandse Religieuzen. Beide conferenties stellen onderling een verdeelsleutel vast. Zij zorgen ook voor de benodigde kantooruimte en financiële faciliteiten voor de commissie en het onderzoeksteam.

Ook is in het rapport opgenomen dat de opdrachtgevers zich inspanssen om “zonder enige terughoudendheid” ervoor te zorgen dat de onderzoekers toegang krijgen tot alle relevante archieven en dat verantwoordelijken en oud-verantwoordelijken gehoord kunnen worden.

Het eindverslag is openbaar. De opdrachtgevers zullen, na bestudering, aangeven hoe zij zullen omgaan met de conclusies en aanbevelingen uit het eindverslag. Deze integrale reactie zullen zij binnen 6 maanden na ontvangst van het eindverslag openbaar maken.

Vijf jaar na de publicatie van het eindverslag zullen de opdrachtgevers aan de leden van de toenmalige onderzoekscommissie terugrapporteren hoe men met de lessen, verantwoordelijkheden en aanbevelingen is omgegaan. Ook deze rapportage is openbaar. •

Samenstelling van de commissie

Deetman kiest voor een multidisciplinaire aanpak. In de commissie dient aanwezig te zijn:

- juridische expertise (strafrecht en/of jeugdrecht, gecombineerd zo mogelijk met onderzoeks- en/of -opsporingservaring)
- een psycholoog
- een (wetenschaps)filosoof met empirische achtergrond
- een (kerk)historicus of een historicus met specialisatie in religie
- een deskundige op het terrein van de hulpverlening.

Op ad hoc basis zal van externe deskundigheid (bijv. betreffende canoniek recht) gebruik gemaakt moeten worden.

Als commissieleden heeft Deetman de volgende personen bereid gevonden:

Dr. N. Draijer, klinisch psycholoog/psychoanalyticus, werkt als universitair hoofddocent bij de Vakgroep Psychiatrie van de VU en als behandelaar bij het Nederlands Psychoanalytisch Instituut. Zij promoveerde cum laude op 'Seksuele Traumatisering in de Jeugd' (1990). Zij doet onderzoek naar diagnostiek en behandeling van traumagerelateerde en persoonlijkheidsstoornissen.

Mr. P. Kalbfleisch is sinds 2005 voorzitter van het bestuur van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa). Daarvoor was hij onder andere waarnemend president rechtbank Den Haag en rechter op het terrein van familie- en jeugdrecht.

Prof. dr. H.L.G.J. Merkelbach is als hoogleraar psychologie verbonden aan de Universiteit Maastricht. Van 2006-2009 was hij decaan van de Faculteit Psychologie van die instelling. Merkelbach is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). Hij doet onderzoek naar en schrijft over het grensvlak tussen psychologie en rechtswetenschappen.

Prof. dr. M.E. Monteiro is hoogleraar Geschiedenis van het Nederlands Katholicisme aan de Faculteit der Letteren van de Radboud Universiteit Nijmegen. Zij is historicus, gespecialiseerd in religiegeschiedenis, de geschiedenis van religieuze instituten, erfgoed en herinnering. Zij leidt het onderzoeksprogramma 'Katholieke Intellectuele Voorhoedes: Draggers van Traditie en Moderniteit (1900-2000)'.

Prof. dr. ir. G.H. de Vries is sinds 2006 Raadslid bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). Daarnaast is hij sinds 1997 hoogleraar Wetenschapsfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam.